

УДК [378.124(477.83-25):930(477)]“1920/1930”

*Феодосій СТЕБЛИЙ***КУРС ЛЕКЦІЙ ІВАНА КРИП'ЯКЕВИЧА
З УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ У ЛЬВІВСЬКОМУ
ТАЄМНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ (1920–1923 рр.)**

До початку 1920-х років у програмах історичних факультетів вищих навчальних закладів України був відсутній лекційний курс із української історіографії. Порушити цю традицію випало на долю одного з найталановитіших і науково продуктивних учнів М. Грушевського Івана Крип'якевича (1886–1967), якому належить заслуга щодо підготовки і викладання такого курсу студентам Львівського таємного українського університету на початку 1920-х рр.

Після окупації Польщею Західної України (1918 р.) нова влада ліквідувала у Львівському університеті всі 8 українських кафедр, заснованих за часів австрійської влади впродовж другої половини XIX ст., і доступ української молоді до університету було закрито, а професорів і викладачів української національності (14 чол.) позбавлено роботи. В такій екстремальній ситуації західноукраїнська громадськість ініціювала організацію систематичних університетських курсів, які змогли б замінити для місцевої молоді університет.

19 серпня 1919 р. дійсні члени Наукового товариства імені Шевченка В. Щурат, І. Крип'якевич, І. Свенціцький та ін. виступили з ініціативою створення у Львові українських університетських курсів. Повідомлена про це польська влада їх влаштування заборонила. Не дала дозволу влада на відкриття таких курсів також Товариству наукових викладів ім. Петра Могили і Львівському Ставропігійському братству.

Восени 1920 р. українські університетські курси у Львові відкрито нелегально, а в липні 1921 р. їх реорганізовано в університет, ректором якого двічі обирався літературознавець В. Щурат (1921–1923 рр.), а секретарем сенату – історик І. Крип'якевич (1921–1923 рр.), який виконував цю функцію до офіційної заборони Кураторією 21 липня 1923 р. викладачам гімназій брати участь в роботі таємного університету під загрозою звільнення зі служби та притягнення до відповідальності.

Навчання студентів університету проводилося конспіративно в різних приміщеннях: Академічному домі, школах ім. Данила Галицького, ім. Б. Грінченка і св. сестер Василянок, Соборі св. Юра, “Просвіті”.

Польська державна влада постійно переслідувала діяльність Українського таємного університету. У вересні 1921 р. було заарештовано ректора В. Щурата і ще кількох професорів. Майже щодня відбувалися арешти студентів. Часто тривали обшуки в українських установах, запідозрюваних у наданні приміщень для нелегальних занять. Шовіністична преса нацьковувала поліцію на нелегальні навчальні заклади та їхніх слухачів, звинувачуваних в антидержавній діяльності. Врешті після останньої хвилі арештів Крайовий з'їзд Українського студентського

союзу прийняв ухвалу про припинення діяльності нелегальних українських вишів у Львові і з осені 1925 р. Український таємний університет припинив свою діяльність.

На нелегальних курсах і в новоствореному таємному університеті І. Крип'якевич викладав слухачам курси “Історія Української держави XVII–XVIII ст.”, “Українська історіографія XIX–XX ст.”, літографовані згодом як посібники для студентів, керував семінаром, привчаючи студентів до наукової праці, та допомагав їм видавати літографований “Історичний вісник”, в якому публікувалися реферати із семінарських занять та хроніка.

На сторінках “Історичного вісника” (Ч. 1, 1923) у статті “Державна історія” І. Крип'якевич виклав концептуальні засади консервативно-державницької школи української історіографії, репрезентантом якої став і він сам. За його словами, на противагу українській історіографії XIX ст., яка центром своїх зацікавлень обрала роль народної маси в історії, молоде покоління істориків XX ст. перенесло центр своїх зацікавлень на історію держави, вважаючи державу пробним каменем, на якому нація виявляє свою зрілість, культуру, індивідуальність, та найвищим етапом її розвитку. Історики-державники звернули увагу передовсім на структуру держави: територію, господарство, популяційні відносини, раси, соціальні взаємини, духовну культуру, організацію влади. Пізнанням держави, вважав автор, можна досягнути повне і належне розуміння минувшини.

Засвідчена вище приведеними міркуваннями позиція І. Крип'якевича як співтворця разом з В. Липинським, С. Томашівським, І. Кревецьким української консервативно-державницької історіографічної школи забезпечила перелом в українській історіографії.

Курс “Українська історіографія XIX–XX ст.” І. Крип'якевич викладав студентам-історикам Українського університету у приміщенні “Просвіти” (пл. Ринок, № 10) у 1921–1923 рр. Його слухачами були 20–30 студентів.

Цей курс історик почав згадкою у вступній частині про літописців XVI–XVIII ст. та короткий оглядом творчої спадщини головних репрезентантів національної історіографії рубежа XVIII–XIX ст. Ю. Кониського, П. Симоновського, О. Рігельмана, В. Рубана, А. Чепи, Я. Марковича.

В окремі розділи автор виділив огляд наукової праці в царині історії краю Григорія і Василя Полетик, з іменами яких пов'язувалася поява “Історії Русів”, та обширний аналіз цієї видатної пам'ятки історіографії, автора якої охрестив першим державником серед українських істориків.

У наступних розділах проаналізовано творчий доробок в ділянці історіографії Д. Бантиш-Каменського, М. Маркевича, М. Максимовича, М. Костомарова і П. Куліша. Ця частина курсу української історіографії була літографована накладом філософської громади Українського таємного університету у 1923 р. як навчальний посібник.

У другій частині курсу української історіографії, досі не публікованій*, автор дав огляд історіографічної спадщини В. Антоновича, М. Драгоманова, М. Грушевського, С. Томашівського і В. Липинського. Проте в архіві історика огляд історіографічної спадщини М. Грушевського відсутній. Натомість після смерті

* Друга частина зберігається в архіві І. П. Крип'якевича у Львівській національній бібліотеці ім. В. Стефаника. Фонд “Архів Івана Крип'якевича”. Інвентарний опис. – № 157.

історика І. Крип'якевич опублікував розлогу характеристику його життєвого шляху і творчої спадщини в нарисі “Михайло Грушевський. Життя і діяльність” (Львів, 1935), а в “Хроніці” Наукового товариства ім. Шевченка – “Некролог” пам'яті історика (1935, ч. 72).

До першої і другої частин “Української історіографії XIX–XX ст.” автор додав доволі розлогу бібліографію історіографічної спадщини охарактеризованих істориків включно з М. Грушевським. Не дописано тільки праці С. Томашівського і В. Липинського.

Лекційний курс І. Крип'якевича озброїв значну частину студентів Українського таємного університету знаннями про найважливіші здобутки української історіографії у її розвитку до другої половини XIX ст.

Опубліковану частину згаданого лекційного курсу доволі ґрунтовно зреферував, проаналізував і високо оцінив у її огляді в науковому збірнику “Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві” в серії “Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність” (Вип. 8, Львів, 2001) М. Ковальський. На його думку, літографована частина курсу була “унікальним історіографічним фактом і посуті першим нарисом української історіографії в українській дидактичній та науковій літературі. Уперше на високому професійному рівні спеціалістом-джерелознавцем був зроблений аналіз найвидатніших пам'яток історичної української думки до 70-х рр. XIX ст. Оглядові притаманна новизна підходів, неординарність спостережень, відсутність упередженості й будь-якої ідеалізації істориків та їхніх праць. Курс видатного українського історика XX ст. не втратив своєї наукової вартості та новизни”.

Приведену оцінку М. Ковальського цілком можна віднести і до не публікованої досі частини тексту. У даному випадку подано зацікавленим читачам повний курс української історіографії І. Крип'якевич включно з його досі не опублікованою частиною.

Курс І. Крип'якевича “Українська історіографія” увійшов цінною пам'яткою в розвиток української історичної думки водночас із працею Д. Дорошенка “Українська історіографія” (Прага, 1923) і заслуговує бути доступним для широкого загалу.